

AVARKORI ÉS AZUTÁNI ÓMAGYAR ROVÁSOK

1. rész: Csallány Dezső nyomán

Volt már egy „Avarkori rovás emlékeink” című írásom¹ 2016-ból, amelyben (az akkori külön írásban lévőkön kívül) összegyűjtöttem további tizenhárom olyan rovás emléket, amelyet Csallány Dezső, Vékony Gábor, Szekeres István és Mások avarnak tartottak. Ezek megfejtéseit szerzőik jórészt valamilyen török nyelvbe igyekeztek besorolni, ha meg az nem ment, akkor bölcsen személynévre vagy bizonytalan kategóriára gondoltak, de a magyar olvasat lehetősége ritkán merült fel. Jellemző rájuk, hogy egymás olvasatait bírálva is igyekeztek érdemeket szerezni.

Az elégtelen székely jelek kiegészítésére, én is átvettem *Tőlük* idegen rovásjegyeket, de igyekeztem azok hangértékét (több kevesebb sikerrel) magyarként használni.

Bakay Kornél, Kánnai Zoltán, Z. Tóth Csaba, Mesterházy Zsolt és mások őstörténeti írásai alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar rovás emlékeit a Kárpátokon túl, elődeink keleti szálláshelyein kell keresni. A székelytől eltérő nagyszámú Kárpát-medencei rovásjegy is arra utalt, hogy azokat szkíta, hun, szabír, avar, néprészeink, Árpád-magyarjai hozták magukkal. Akkor már csak az lenne a feladatunk, hogy a hazatérők írástörténeti emlékeit időben és térben visszafelé követve megkeressük azok elsődleges földrajzi helyét. Orosz tudósok (Kuznyecov, Artamanov, Malov és mások) ezen helyekről nagyszámú türknek, kazárnak tartott rovásleletet ismertettek... Kétségtelen, hogy nem tudtam volna tovább lépni, ha nem találom rá és nem használom fel, SZ. A. Pletnyeva (novocserkaszki kulacs és Kockij gorodoki ezüst tál) jelkészletének² „türk” és Vékony egyes „kazár” jegyeinek hangértékét³ magyar hangzóként. Az újszerű hang- és betűjelek birtokában már lehetővé vált, hogy I. L. Kizlaszov: Felirat Kódexében⁴ összegyűjtött (orosz besorolás szerinti) Don-, Kubán- és Don–Kubán-menti szállásaink rovásait, magyarul olvassam. Az egyre szaporodó, kellő számú olvasatok révén bővültek, változtak, de végül állandósultak is, a most már *ómagyarnak* nevezhető rovásjelek (betűjelek), lehetővé vált az *írasszabályok* felismerése és leírása.

Nyilvánvalóvá vált az is, hogy korábbi rovásírásaim olvasatát (megfejtését), amelyek nem a (V) *magán-* és a ki nem írt magas-, mély vagy mindkét magánhangzóval harmonizáló egy-szótagú kéthangú (VC vagy CV) *gyökhangzók* (*gyökjelek*) hangzósítása (szóképzése) szerint íródtak, utólagos felülvizsgálatra szorulnak!

Így aktuális átnéznem a korábbi most is oly módon, hogy annak (esetleg javított) helytálló részét és a leletek leíró ismertetését, a vonatkozó közléseket, ábrákat (kisebb betűmérettel) »...« között, a címbeli új írásba illesztve átveszem. Esetleg (hasonlóan) tájékoztatásul [...] zárójelbe teszem a javítandó jeleket, szövegrészeket. Az „ad. 1” alatti cserélendő megfejtés/ek levezetését nem adom meg, csak „[...]” zárójelbe tett olvasatát közlöm. Az átírás új részét a ** csillag után folytatom.

Az előzőt most terjedelme és szerzőik szerint másként csoportosítom, oldal számozása folyamatosan, a különálló írásként is közzétehető részét / per jeles al-számmal is megjelölöm.

Az egységes jelölések és írasszabályok részletei a [(magyarostortenet.gportal.hu) weblapon, cím: „*Átírt ómagyar Don-rovások 1. rész.* (Delibeli, 2022) alapján megtalálható megjegyezve, hogy átírása még nem lezárt.⁵] Az idézett mű hivatkozása dőlt (...) jelben, vagy *szám/oldalt* megjelölve, az előzőt (jelen írásban) újból számozom. Az ómagyar és székely jelek hangértékét nem igazolom, azok írásaimban megtalálhatók. Az írásközben már *elfogadott* rovásjeleket, ligatúrákat azok újbóli felmerülésekor nem ismétlem meg (visszanézhető).

A hosszú rovás magán- és mássalhangzókat a rovók nem jelölték.

A szavak helyesírása a <https://helyesiras.mta.hu>>helyesiras>default>suggest szerint.

A rovásjelek jelölésénél felhasználtam dr. Hosszú Gábor székely–magyar, Kárpát-medencei és kazár rovás karakter készletét. Letöltve 2009. októberben.

Meg szoktam jegyezni, hogy írásom nem tudományos igényű, elsősorban ismeretterjesztésre szánom. Az előforduló hibákért, elírásért, tudatlanságból eredő pontatlanságért elnézést kérek.

1. Delibeli József: www.leventevezer.extra.hu/Avarkori.pdf

2. Bakay Kornél: *Őstörténetünk régészeti forrásai II.* Miskolci Bölcsész Egyesület, 1998, 95. **81. kép:** (Pletnyova 1981, 49. kép)

3. Vékony Gábor: *A székely írás emlékei, kapcsolatai, története.* [Bp.] 2004.

4. I. L. Kizlaszov: *Runičeskie pis'menosti evrazijskix stepej.* Moszkva, 1994.

5. Ezen írásaim a (magyarostortenet.gportal.hu) Weblapon *Cím* (Delibeli, évszám) alapján megtalálhatók.

Visszatérek előző írásom nagyra becsült régész-történész professzorának: „Az avarok eredete és régészeti emlékei” fejezetből kivonatossan idézettek, melyben bírálja az avarokra vonatkozó korabeli önkényes, tényeket mellőző történelmi nézeteket.

»Az írott források adatai alapján történelmi tényé szilárdult az a *feltevés*, hogy az avarok (amiként majd később a magyarok is!) *menekültek*, mégpedig a türkök elől. Menander még azt is tudja, hogy a menekültek húszezren lehetnek.^{16/137} Theophylaktosz azt regéli, hogy ez a szökött néptöredék valójában nem is avar, csak ál-avar. (Nyilvánvalóan szerepet játszott ez a forrás értelmezés abban, hogy az avarok közép-, illetve nyugat-európai megjelenését a magyar szaktudomány elképesztő tálalásban mutassa be az elmúlt évtizedben.) Bóna szerint (annak a Bajánnak, aki 567-ben megsemmisítő vereséget mér a gepidákra, akinek pusztája jelenléte elég volt ahhoz, hogy a longobárdok 568. húsvétján azonnal elhagyják Pannóniát, aki rövid úton térdre kényszerítette a hatalmas Bizáncot) „élet és halál kérdése volt”, hogy megtalálja (?) a Kárpát-medencébe vezető utat?!^{20/138} ... A Bóna-féle jellemzésekhez hasonlókat^{27/139} írunk le manapság (írja szerző 1998-ban) tudomány és technika címén, s akkor csodálkozhatunk-e azon, hogy ma sem tudunk lényegében semmit arról, kik voltak valójában az avarok, mekkora volt birodalmuk, noha az írott források zöme magyarul is közzé van téve, és hatvanezer sír^{28/139} régészeti anyaga áll a rendelkezésünkre.«

„A mai napig szakmai berkekben sem tisztázott megnyugtatóan az avar nép eredete, néppé válásának egykori területe.”^{34/142} Bóna szerint: „Az avarok eredetéről két felfogás áll szemben: az egyik szerint Belső-Ázsiából származnak és a türköktől megdöntött zsuán-zsuán birodalom vezető népének Európába *menekült* maradványai (?), másik szerint Közép-Ázsiából szakadtak hozzánk, mint az összeomlott heftalita birodalom *menekültjei*...”^{43/142}

Alapkérdés volna a nyelv ügye, azaz milyen nyelvűek voltak az avarok és a fehér hunok? Vannak akik könnyedén nyilatkoznak, mondván vagy a török, vagy a mongol nyelvet beszélő népekhez tartoztak,^{47/143} ám a kérdés sokkal bonyolultabb, mivel lényegében sem hun, sem avar nyelvemlékünk nincs! Csak személy és méltóságneveink vannak ezek alapján pedig „az illető nép nyelvéről, nemzetségéről biztosan ítélni lehetetlen.”

Tisztelettel, röviden ennyit idéztem Bakaytól hozzá téve, hogy az általa hiányoltakra ma már egyre több hazai és szteppi vándorlás régészeti lelőhelyeit komplexen feltáró, gazdasági-, kulturális-, összehasonlító elemzések, nyelvi és genetikai vizsgálatok olvashatók. Egyre többen állítják, hogy a magyar őstörténet rejtélyében a szkíták utáni *egyik* hiányzó láncszem az a *magyar nyelvű* „avar” köznép, akik itt éltek, s élnek Árpád honfoglalásán túl is, mind a mai napig.

»Annak a kevés számú kora- és késő avarnak tartott rovásfeliratnak a sorsát pedig eleve eldöntötte, az a magyar kutatói tény (követve az etnikai koncepciókat), hogy azok csak türk, ótörök, ogur, óbolgár, dunai bolgár, stb. nyelvűek lehetnek. Ennek megfelelően keresték is a lehetséges paleográfiai egyezéseket. Talán Vékony Gábor volt az első, aki majd a kora avarkori környei íjfeliratot magyarul olvassa el, *amit a magyar nyelv legkorábbi ismertté vált írott emlékének is tartott*, de próbálkozott még más, némelyik nagyszentmiklósi késő avar felirat magyar olvasatával.« Most ide tartozóan felsorolom azokat a régebbi és újabb külön írásomban lévő avar-kori feliratokat, amelyek igazoltan *magyar* nyelven, *ómagyar* rovásjelekkel szólnak hozzánk:

- *A heidenheimi avar szíjvégzáró.* (Delibeli, 2025); Fókusz 250–251. szám – 2025. szeptember–október.
- *A karcagi karika újabb olvasata.* (Delibeli, 2025); Fókusz 254. szám – 2025. november.
- *A környei íjfelirat javítva.* Fókusz 255. szám – 2025. december.
- Valamint az *Ezek a rúnák ómagyar rovások 2. részéből* (Delibeli, 2025) „A Lány-i csontlelet.” és „A lippói orsógomb újabb olvasata.” (Delibeli, 2025)
- Én ide tartozónak tartom a *Kazár feliratok a Kárpát-medencében?* (Delibeli, 2014); írásában található Mikulčicei reflexíj csontdarab feliratát is.

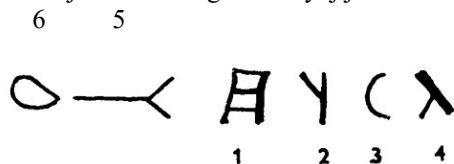
Nos, ennyit röviden jelen írásom előzményeként és a szokatlan cím magyarozatára. Mindig is diszponáns (zavaró) volt számomra, ezért igyekeztem kerülni az „avarsfeliratok” megnevezést, helyette az *avarkorit* használtam, mert kétséges volt számomra, ha én a feliratokat magyarul olvasom, akkor a nyelv kihez köthető? Az elfogadottan idegen nyelvű avar elithez, tudtak magyarul? Vagy azokhoz a magyarul beszélő betelepülőkhöz, akik velük jöttek? Akkor azok is avarok? Még azt sem zárnám ki (ismerve a kevés számú korábbi szkíta, szarmata-jász, hun betelepülők magyar írásemlékeit), hogy azok egy része nem-e a túlélő utódok sírjából való? Nem lenne példa nélküli, ha a (detronizált) katonai elit nyelve is (ahogy dunai-bolgároké felhígult a többségi szlávban) felhígult a késő avarkorban a többségi magyarban.

Az avarkor *utáni ómagyar rovást* pedig addig az időpontig értem, amikor majd Mátyás király humanista nyelvtudósai „megújítják” (a majd kétszer annyi ómagyar rovás hangjelet) a klasszikus latin ábécé 21 betűjére, amit aztán már „székelynek” neveznek.

Jánoshidai tútartó felirata

A feliratot Csallány Dezső: A magyar és az avar rovásírás⁶ című munkájából ismertetem:

»A Jánoshida – Tótkér-pusztá (Pótképuszta, Szolnok m.) avar temetőjének 228. sírja. A feltárt mellékletek között szerepel a női csontváz tútartó tokja, négyszögű átmetszettel, hasáb alakú csontból faragva. Emberalak és rovásjelek vehetők ki az egyik lapján.^{35/301} Ördögüzést mutató sátán-ábrázolás és négy rovásjel látszik, balról jobbra való sorvezetéssel olvasva, a szöveg a következő jeleket és megoldást nyújtja:

117. kép. A jánoshidai felirat

Feliratának átírása: ${}^1z {}^1t {}^1n {}^1s = ' zatanas ' \sim ' szatanas ' azaz, szátáné.$ «

[Törökös kezdésű alakja egy latin eredetű műszónak, amely nyelvünkben is továbbél *sátán* szó alakjában. Az első ábrázolás nem rovásjel, hanem a sátán fekvő alakja. Ez az első eset, hogy hiteles avar rovásszöveg és avar használatú szó került elő VII-IX. századi avar temetőből. Végül megállapítja, hogy *az avar írásrendszer sem türk, sem szibériai kapcsolatot nem mutat.*]

Nem leszólva Csallány igyekezetét a magyar nyelvű olvasatra, de nem tudom értelmezni a sátán „képi” és „szóalaki” megszemélyesítését egy tútartón! Miért is lenne e hétköznapi eszközön az ördög képe, a sátánnal cimborál aki használja? De még, ha valamilyen gonosz mágikus tőről is lenne szó, ily nyíltan akkor sem szólítanak meg az alvilág urát! Másról lehet szó!

Véleményem szerint Csallány rosszul állapítja meg a rovásjelek hangértékét, pedig ismerte a hivatkozott Don- és Kubán-vidéki jeleket. [Az „n” állása alapján] rosszul fogta meg az olvasás irányát és nem tett kísérletet a számozatlan két „rajzjel” rovásként való értelmezésére. «

„[Én egyszerűen átírtam Csallány betűsorát (balról-jobbra) az általam akkor ismert rovásbetűkre:

${}^1T E {}^2T Z^{-1}R {}^1D^{-1}R \acute{A}^{-2}M$
4 3 2 1 5 6

iT E Tú ZÁRD RÁM, azaz Itt e tű zárd rám!]]”

**

A kapott, eléggé fura értelmű olvasatom jeleit érdemes újból átnézni és szükség szerint javítani:

- Az elsőre elfogadható a H + $\aleph$ ($z^{-1}r$) ligatúra, de a zárt alakú $\aleph + \square$ (${}^2r-z$) összevonás is megfelelhet, próbáljuk ki mindkettőt.
- A 2. jel valóban a $\uparrow {}^2T$ és a 4. a [$\lambda {}^1T$ rovásjele], az utóbbi hangzósítása helytelen volt.
- A 3. jel a kéthangú (E/O) vagy a tükrözött N^3 rovásjel.
- Az 5. alakú $— + >$ (${}^1D^{-1}R$) karakter helytálló, de megfelelhet az Υ (${}^2l$) jel hátra (vízszintesre) döntött ${}^2l/r$, azaz ($r^{-2}l$) kapcsolata is, egyszerűbben r-ben az (${}^2l$), azaz (${}^1R^{-2}L$).
- A 6. ’ $< >$ ’ alakú karakter nem lehet az [$\acute{A}^{-2}M$] ligatúra. Az ó-magyar (ó-m) jelekkel az $< + >$ (A/Á-E/O) ligatúra, de az azonos alakú (${}^1D-N^3$) összevonása is lehet.

A meghatározott rovásbetűkkel akár két felirat is felírható:

${}^1T N^3 {}^2T (Z^{-1}R) ({}^1D^{-1}R) (A/\acute{A}-E/O)$ vagy ${}^1T N^3 {}^2T ({}^2R-Z) ({}^1R^{-2}L) (L-N^3)$
4 3 2 1 5 6 ÷ 4 3 2 1 5 6

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

uT/oN Tú ZÁ/R/D aR/Á/É vagy uT/oN Tú ör/iZ Rá/Le/Lö/N

Mai nyelvünk szerint:

Úton tűt zárd aráé! Vagy Úton tűt őrizd rálelőn!

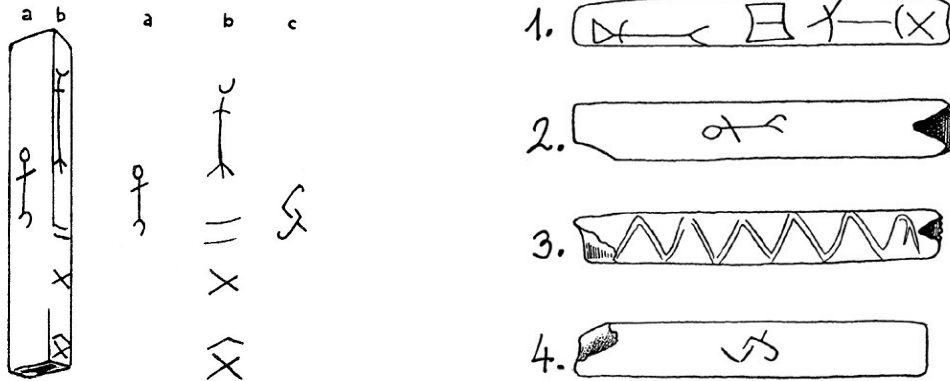
Mindkét felirat hasonló értelmű, a tűt **úton** (útközben) zárva tartsd, el ne vesszen! Az elsőből megtudjuk, hogy a tű egy **aráé** (asszonyé értelmű is lehet), míg a második szerint őrizd (értékes), **rálelőn** (rálelve) mindig kéznél legyen.

(Kora avar kori feliraton nem ritka az azonos alakú, de eltérő hangú $>$ (a/á) és (${}^1d$) rovásjel egyidejű előfordulása.)

Csallány ugyan nem foglalkozott a tütartó másik három oldalán lévő „ábrákkal”, de Friedrich Klára volt szíves összegyűjteni a rajzokat és a megfejtéseket, írásából⁷ kivonatosan:

1. László Gyula rajza a tütartóról

2. Vásáry István rajza (F. K. számolása szerint)

»[Fodor Ferenc: megfejtése Csallány négy rovásjelére: „SaNiTaS”, mely latinul az állhatatosság, egészség, okosság, higgadság, józanság. (Fodor, 37)

Erdélyi István: régész-történész szakmai közlésében (1958 és 1961) négy írásjelet azonosított:

B/A. S. I/I. Z. (az első i-n két pont.)

Vásáry István: »az első oldalon 3 vagy 4 rovásszerű jelet és leegyszerűsített férfi alakot, a másodikon emberalakot, a harmadikon zeg-zug vonalas díszítést, a negyediken egyedül álló rovásszerű jelet lát. Az első jelet balról-jobbra olvassa. Az emberalak utáni jelet a székely–magyar rovás Z betűjéhez, valamint az alakilag egyező kazár jelhez hasonlítja. A hosszú vízszintes vonal szerinte nem része a feliratnak, későbbi sérülés lehet. A harmadik és negyedik jel párhuzamait az Orhon–Jenyiszey feliratokon találja meg, de az utolsó a székely B-hez hasonlít. A további oldalakra nem tér ki, szöveges megfejtést sem ad.«

Harmatta János: »1983-ban Vásáritól némileg eltérő oldalszámozással jelenteti meg olvasatát. A feliratokat az orhon-jenyiszeyi betűkkel fejti meg türk írásként. Vásáry rajzához képest több új, halvány kopott jelet vesz észre, ezeket bevonja megfejtésébe. Rajza:

- Az 1. oldal (Vásáry 3. rajza): bekarcolt zeg-zug vonal.
- A 3. oldal (Vásáry 1. rajza) olvasata: [„LÁNY DICSŐSÉGE A VARRÁS”]
- A 2. oldal: Harmatta szerint a fejet két ovális körvonal veszi körül, tehát angyal, arkangyal. A halványan látszó rovásjelek értelmezése: „LÉGY BOLDOG NŐVÉREM”
- A 4. oldal halvány jelekkel kiegészített olvasata: „ISTEN ANGYALA SZEREZZ NYUGODALMAS LAKÓHELYET ÉS DICSŐSÉGET NEKI”«

Friedrich Klára megfejtései:

»Az első oldali Harmatta-féle háromszög fejű emberalak rajzát felülről olvassa – ami helyes – összerovásként: a fej K, a test I, a lábak S, tehát KIS, ebből következően valószínű gyermekről van szó. A következő jelcsoportot vízszintesen balról-jobbra NZN (név) összerovásnak tartja. Utána NT jel, melynek értelme: SZENT (Nikolsburgi ábécé). Elválasztójel következik, majd: NB, a bekarcoló névjele. Tehát: KIS NZN SZENT NB. Javaslatot tesz másik irányú olvasatra is: az első jel B vagy 10, N, R, vagy elválasztó vonal, NT vagy ZS és NZN összerovás. Ez után következik az emberrajz. Az első két jel lehet TÍZEN értelmű is, azaz tíz ember vagy BENE, tehát név. Ilyen nevű vitéz élt később Ladánybenén, sírjában rovásírásos szíjvéget is találtak. (Vajon honnan tudható, hogy Benének hívták?)

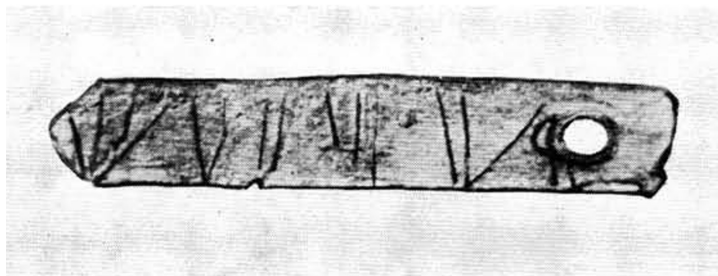
A második oldal ábrázolása alapján egyetért az angyal jelentéssel. (miért nem ligatúra, ha az előző az?)

Harmadik oldal igazából egy kígyó, ha pontos Vásáry rajza. Lehetséges, hogy a kis gyermek kígyómarás következtében hunyt el... Negyedik oldal összerótt NJO vagy NIO. Ez névjel vagy ezekkel a betűkkel kezdődő szavak első betűi. Lehetőségként megjegyzi, ha Harmatta rajza tévesnek bizonyulna, akkor a szövegnek bajelhárító jelentése van, kígyómarás ellen.]« (Ez igaz is lesz.)

Az már csak természetes, hogy a jánoshidai tütartó rovásaira Vékony Gábor is tud valamilyen török megfejtést adni, de azt nem itt, hanem majd a 2. részben, a többi avar olvasatával együtt ismertetem.

Szentesi csontlapocska

»Szentes, felső-csordajárasi avar temető 36. sírja.⁽³⁶⁾ Csallány Gábor múzeumigazgató ásatásából, 1905-ben egy csont lapocska került elő, amelyen rovásjelek láthatók.⁽¹⁷⁾ Az átlukasztás a jobb szélén látható, a bal szél rongált (*118. kép*)

(*119. kép*) a felirat rovásjelei: és azok átírása:

A felirat rovásjeleinek olvasata balról-jobbra történik. Érdekes a kontúrvonalak használata. A hat rovásjelből az első hiányzik, rekonstruálnom kellett. Minden jel ismert (mondja Csallány), majd felsorolja a rovásjelek hangértékét és megadja azok ismertebb azonosítási helyét.«

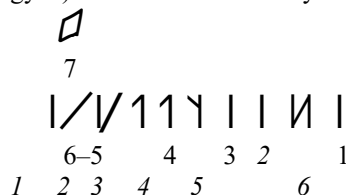
Feliratának átírása:

(²t) ²m ²s i ²t ²k = , temesíték!’, azaz temessétek.

A felirat rendelkezés a halott eltemetésére, amelyet végre is hajtottak a rovásszöveg értelmében.«

Véleményem szerint Csallány három dolgot is hibásan állapít meg. A feliratot jobbról-balra kell olvasni és a *118. kép* három rovásjelét is helytelenül másolta le, igazított. Fel sem merült benne, hogy miért „kontúros” a három rovásjel? A kontúrvonalak is lehetnek, akár különálló rovásjelek is.

[Ezek alapján számozását *dőlten* meghagyva) visszaállítottam a helyes sorrendet:

Így már minden karakter azonosítható: Az 1., 2., 3. (sz) jel továbbra is érvényes, a 6. nálam is (¹r), az 5. ¹j jelet (i-nek) fogadtam el, a két 4. és 4. jel pedig a (¹j) rovásjele.

- Az 5. = 3.-al az álló $\cap$ (o/u) fejre állított változata, jobboldalát értsd íveltnek. Álló (o/u³) változat látható heidenheimi avar síjvégen.
- Az 5–6. jelet (az előző alapján) akár összevonásként is értelmezhetjük, mint (o/u-¹r).
- A 7. jel bent ül az (¹r) betű hátsó felül nyitott részében, alsó vonala párhuzamos az -r- ferde vonalával. Összetett zárt alakjában az $\aleph + \square$ (²r-z) ligatúra ismerhető fel, az -r- a -z- mellékvonalához illeszkedik.]

„[A betűsor és hangzósítása:

3 2 1
SZ ¹R SZ SZ I ¹J ¹J U-¹R ²R-Z
1 6 2 3 5 4 4 5-6 7

SZoRuSZ SZIJ uJ UR öRiZ azaz Szorulsz szij, új úr őriz.

Vagyis nincs másról szó, mint a csontfüggőnek (amulettnek?) új gazdája van, aki szorosan szíjra fűzve viseli azt.]”

* *

Akkor most álljunk meg egy szóra, mert utólag átnézve, több kifogás is felmerül a csontfelirat funkciójával és lehetséges olvasatával kapcsolatban:

- Csallány Dezső nem adott meg (nem jellemző rá) az ásatás körülményeire, a csontlelet méretére, helyzetére vonatkozó leírást. Hiányoznak a feltáró régész (Csallány Gábor) megállapításai, következtetései a csontlap lehetséges használatára vonatkozóan. (Ha ezek az ad. (36) alatti írásban meg is vannak, nem volt hozzáférésem.)

Próbáltam információt keresni a Móra Ferenc Múzeum Évkönyvéből. *Studia Arch.* 3. (Szeged, 1997) De ott arról írnak, hogy »az 1994-ig ismertté vált avarkori lelethelyek katasztere is nagyon szegényes (152. o.) ...

A Csallány G. és fia Dezső által a század első felében feltárt avarkori temetkezések dokumentációi sajnos az évtizedek során többször összekeveredtek, egyes iratok elvesztek, vagy annyira megrongálódtak, hogy ma már használatlanok... Gyakran előfordult, hogy azonos temető különböző időpontban előkerült részleti különböző lelőhelyeken is szerepelnek.«

Már csak találgathatjuk (egyik olvasat sem igazolja) a csontfüggő funkcióját, hogy azt mire használták, amulett-e, valaminek a díszítő része (pl. tarsoly), valamilyen eszköz, vagy mi más lehetett? Az sem dönthető el, hogy a felirat volt-e előbb, vagy a furat? A tört végei alapján az megállapítható, hogy hosszabb lehetett, a töredékre a lyuk utólagos hasznosítás során kerülhetett rá. Úgy gondolom, hogy a csontlemezt meglévő: 2–7. jeléhez az 1. és 6. karaktert átalakítva, új kezdő rovásokat véstek oly módon, hogy az 1. [SZ jel] vonalának közepét átfúrták. (Alul a két (sz) és (r) jelrész két kicsi | | vonalrésze még látható, de a lyuk feletti folytatás már nem.) A 6. ' ʌ ' alakú karakter kezdő vonalának helyére pedig:

- Az 1.* jelnek a tükrözött „újszerű” ʒ (SZ-E/O vagy SZ-N³) karaktert szorította be a rovó, a lyukszél vonalához is igazodva.

Így aztán felmerül, hogy a visszamaradt, hosszú vonalú 6. ʀ-jelrész (nagysága alapján) különálló, új karakternek kell tekinteni, mint

- A 6.* jelű (²V-¹R-SZ) vagy (¹R-¹K³-SZ) ligatúrát.

Ha már belevágtam az ómagyar jelek újbóli átnézésébe, akkor vegyük sorra a többit is:

- A 2. és 3. jelre az SZ továbbra is érvényes.
- Az 5. jelet a [ʌ alakú (i) rovásjelnek fogadtam el, lehetett volna (²t és ²l) is]. Az azóta szerzett ismeretek alapján a (119. kép.) karakterre más feliratokon az (sz-¹r-sz) és az (sz-¹r-²v) is megfelelt, jelen esetben az \ + ʀ (¹R-SZ) és az (¹R-²V) is szövegértő.

A 4. [(ʀ) jelnél nem látom, hogy annak olyan hosszú mellékjele lenne, ami még a 4. ʀ fölé is érne.], így csak az SZ jele lehet. A kipontozott mellékjelű 4. jel, ha valós, akkor a ʀ jel. Viszont a két jel a képen, inkább a környei íjfelirat 1. jelhez hasonlóan, szorosan egymás mellett áll, az analógia alapján:

- A 4.* jel a | + ʀ (²J/²L-SZ) és a ʀ + | (²J/²L-¹J) ligatúra is lehet, választhatunk.
- A korábbi 5. jelben vélt [(o/u)* jelet törölnöm kell, jobboldala nem ívelt], hanem tört. A rövid vonalából összerakott alakja az / + ʀ (sz-¹r) és (sz-²v) is lehet. Egyedülként viszont hozzá tartozik a ferde \ vonalú (sz) vagy egy (²v) jel hátsó vonala, mint az (SZ-¹R-SZ) vagy az (SZ-²V-SZ) ligatúra.
- A követő 6. jelrész, ha önálló, akkor alakilag egyezik az előző 6.* jellel.

Viszont adódik, hogy az 5. jel utolsó sz-jelében megbújhat a követő 6.* jel, előre dőlő / ʌ / (¹r-¹k³) karakterének jobb oldala is, a köztük lévő kis hézag erre utalhat. Ha ez így elfogadható, akkor a két karakter akár össze is vonható:

- Az 5–6.* karakter együtt (SZ-²V-SZ)-(¹R-¹K³-SZ) vagy (SZ-¹R-SZ)-(¹R-¹K³-SZ) értelműek. A ferde ' ʌ ' jel az sz-hez igazodva látszik csak előre dőltnek, alakvonalait ezért külön-külön is értelmezhetjük.
- A 7. [²r-z] karaktert javítom a felül nyitott ʌ + | SZ-(¹J³-SZ) ligatúrára, a -j- mellékjele hosszú-az -sz- rövid vonalú.

A meghatározott jelekkel és ligatúrákkal kísérreljünk meg egy lehetséges funkcionális betűsört felállítani balról-jobbra:

(SZ-E/O) (²V-¹R-SZ) SZ SZ (¹R-SZ) (²J/²L-SZ) (SZ-¹R-SZ)-(¹R-¹K³-SZ) (SZ-¹R-SZ)
 1*   6*   2   3   5   4*   5-6*   7

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

SZo E/Ve uR éSZ SZe/SZe áR/uSZ Le/SZ SZo Ro/SZ/Ra aK/aSZ SZi/Ra SZá, azaz
 Szó evvel úr, élsz szesszel árulsz, lesz szó rosszra, akaszt szíjra száj!

Ugyan érthető a furán hangzó felirat, de az elejéről mégis mintha hiányozna a cselekvést indító rovásjel. Erre a furat kör alakú O (²M-N³) és (²M-E/O) ligatúrája szóba jöhet. Legyen ez a 0. jel. Megjegyzem, a *Heidenheimi avar síjvégzárón* (Fókusz, 2025. szeptember okt.) a szegecslyuk is rovásjelet jelentett.)

Így már a jel- és ligatúra változatokkal akár két felirat betűsora is előállhat:

(²M-N³) (SZ-E/O) (²V-¹R-SZ) SZ SZ (¹R-SZ) (²J/²L-SZ) (SZ-¹R-SZ)-(¹R-¹K³-SZ) (SZ-¹R-SZ)

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Mé/N SZo E/Ve uR éSZ SZeSZe áR/uSZ Le/SZ SZo Ro/SZ/Ra aK/aSZ SZi/Ra SZá

Mai nyelvünk szerint:

Megy szó evvel, úr élsz, szesszel árulsz, lesz szó rosszra, akaszt szíjra száj!

Felírhatunk egy másik betűsört is:

(N⁻²M) (SZ-N³) (¹R-¹K³-SZ) SZ SZ (¹R-²V) (²J/²L-¹J) (SZ-¹R-SZ)-(¹R-¹K³-²V) (SZ-¹J³-SZ)
 0 1* 6* 2 3 5 4* 5-6* 7

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Ne/M SZá/N uR Ki SZo/SZ SZi/Ru Ve/Le Jo éSZ áR/uSZ uR Ki Vi/SZá/J SZö

Mai nyelvünk szerint:

Nem szán úr, ki szólsz szíjról, vele jól élsz, árulsz úr, ki vizályt szó!

Magyarázatul a Cz-F szótárából:⁸

- MEGY (1) (me-gy) önh. Rendhagyó igéink egyike, melynek tiszta gyöke vagy gyökeleme me. A me harmadik személy men, vagy tájdivatosan mén.
- SZÁ régies főnév, mai szóhasználat: **száj**.
- SZÍ (3) tájdivatosan: **szíj** helyett.

Végül is az olvasóra bízom (én az utóbbit választom) mindkettő hasonló értelmű és funkciója hasonlóan a közép-ázsiai Acsiktas négyoldalú fapálca „levél” felirathoz, (mai hasonlattal élve) egy „ajánlott levélküldemény”, melyet a kézbesítő az övéen hordván érkezve, a címzettnek átad. *Közép-ázsiai rovásaink*. (Delibeli, 2018) Csak ámulhatunk és csodálhatjuk eleink írását, hogy e kis csontlap karakterei milyen tömören, érthetően fogalmazva hagyja az utókorra ezt a rövid, mégis terjedelmes szöveget. Aktuális most is, Vékony nyomán An Nadímot idézni: A vezír aztán rovásjeleket rovott... melyeket a turkok előkelői ismertek... akihez intézve volt, megértette, s azt állította, hogy a kis felirat sokféle jelentésű is lehet.⁹

Végül Csallány *Az avar rovásírás emlékei* című írását az alábbi értékeléssel zárja:

»Döntő fontosságú adat maradt fenn a tiszántúli avarok, Baján kagán népének ugor nyelvére nézve. Jánoshidán még törökös hangzású idegen szó maradt fenn, amelyet a kereszténységes kapcsolatosan az avarok használtak, de a Szentes-felsőcsordajárási rovásfelirat tisztán ugor nyelvi dokumentumot adott.

A magyar és avar nyelvű rovásfelirat összehasonlításával tisztázhatjuk, hogy a két rovásfelirat balról jobbra való sorvezetést mutat, hogy mindkét rovásírás jelei azonosak, ugyanazon hangértéket képviselik.

Régészeti, történeti, nyelvészeti forrásadatok révén nem tisztázhattuk az avar és a magyar kontinuitást. A rovásfeliratok összevetése alapján sikerült írástörténeti bizonyítékok alapján megállapítani, hogy az avar rovásírásnak szerves folytatása a magyar rovásírás, azonosak a jelek és a sorvezetés. A Szentes-felsőcsordajárási rovásémlék nyelvi bizonyítékkal is szolgál: az ugor nyelv a Kárpát-medencében Árpádék 896. évi honfoglalása előtt 568-ban már megjelent a Tisza vidékén, mégpedig az avarok útján. Az avarok nem pusztultak el, nem szlávósodtak el, hanem töretlenül élnek tovább a magyar nevet felvéve. Árpád népe az avarok (álavarok) ugor nyelvében feloldódott, nyelvileg felszívódott. Árpád török rokonságának nyelvére, írásrendszerére nemcsak a nagyszentmiklósi feliratok nyújtanak határozott bizonyítékot, hanem a magyar rovásírás emlékei is igazolják, hogy a honfoglalás kori és Árpád-kori honfoglalóink részben sokáig megőrizték nyelvüket, és sokáig megtartották *idi* = „úr” rangjukat, még akkor is, amikor már teljen elugorodtak.

A székely–magyar rovásírás magyar közvetítéssel került át Erdélybe, de a hun–székely rovásírás, amelynek ábécéje a ligatúrák alapján rekonstruálható, török eredetű (onogur–hun). A címhez tartozóan egy másik írásában¹⁰ megemlíti a Békés-Povádon talált csontlemezzel íjvégén- és markolatán lévő két rovásjelet (26. kép), az egyiket egy orkhoni-, a másikat egy kumari török nyelvű feliraton azonosítja. (i. m. 136–137.)« Megjegyzem mindkettő ómagyar ligatúra.

*

Nem szaporítanám most a szót, helykímélés végett, az avarok utáni részbe tartozó: „JAVÍTOTTAM Csallány Dezsőét és az enyémet.” című írásom¹¹ 8–35 oldalon át tartó folytatólagos beillesztésével, az érdeklődő elolvashatja azt majd külön is.

Kaposvár 2026. 05. 11.

Delibeli József
okl. építőmérnök (magánkutató)

8. Czuczor Gergely – Fogarasi János: *A magyar nyelv értelmező szótára I–VI*. Pest, 1862–1874. Röviden: Cz-F

9. Vékony Gábor: *Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében*. [Szombathely] é. n. Életünk Könyvek 5.

10. A Nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyvei 12–14.-1969–1971 (Nyíregyháza, 1972)

11. Delibeli József: www.leventevezzer.extra.hu/ismét%20átnéztem.pdf (2021) (javítás alatt)